

УДК 330.131.3

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРА

Тарнавська О.Б.

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Проблема розвитку сільськогосподарського сектора має принципове значення для економічного процвітання України. При тому, успішне вирішення завдань результативного розвитку сільськогосподарського сектора економіки України, збільшення його конкурентоспроможності, перехід до міжнародної ринкової економіки набуває не лише державної, а й міжнародної значущості. Звідси вагому роль у розвитку сільськогосподарського сектора зобов'язана відігравати держава, проводячи реформи галузі й створюючи сприятливі умови для результативного виробництва агропромислової продукції. Проте, аграрні реформи на сучасному етапі не дають бажаного результату, не спричиняють суттєвого збільшення масштабів та ефективності аграрного виробництва, раціонального використання його земельного та ресурсного потенціалу і, як результат, забезпечення продовольчої безпеки України. Проведені зміни не зуміли стимулювати сталий розвиток сільськогосподарських підприємств та в повній мірі використати потенціал агропромислової сфери.

Ключові слова: державне регулювання, економічна політика, механізм державного регулювання, трансформація економіки, агропромисловий сектор, механізм державного регулювання.

Постановка проблеми. Сучасна економічна ситуація в Україні неминуче потребує змін, за допомогою яких можна налагодити ринкову економічну систему та зробити її ефективною для держави та суспільства. Роль держави при цьому сприяти трансформаційним процесам, рівномірно підтримувати розвиток усіх сфер народного господарства та забезпечувати задоволення потреб населення. Саме ефективне державне регулювання економіки, зокрема в аграрному секторі цілеспрямовані заходи у сфері управління економікою з ціллю надання економічним процесам конкретної спрямованості відповідно до мети, задач та інтересів країни, є ключовим фактором макроекономічних зрушень, яких потребує Україна під час економічних змін. Для формування конкурентоспроможної соціально-орієнтованої економіки та процвітання агропромислового сектора необхідний дієвий та результативний механізм державного регулювання сільськогосподарського сектора, який створить умови для найефективнішого виконання соціально-економічних функцій держави і відповідно сприятливо відобразиться на добробуті населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Механізми і форми державного регулювання аграрного сектора викладено в наукових дослідженнях М. Дем'яненка, М. Клименюка, Р. Слав'юка, М. Латиніна, В. Радченка, Л. Мельника, В. Адамівської, С. Мочерного та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Потребує більш глибокого обґрунтування теоретичних, інституційних та економічних механізмів державного регулювання для підвищення ефективності функціонування агропромислового сектора України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є – розширити розробку теоретико-методологічних основ діяльності та розвитку економічного механізму державного регулювання економіки в сільськогосподарському секторі, проаналізувати базові засади підвищення ефективності державного регулювання, аргументувати необхід-

ність державного втручання в агропромисловий сектор економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне регулювання представляється як система базових форм і методів впливу на процес. Прихильниками такого визначення є С. Мочерний: «державне регулювання – комплекс основних форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва (у тому числі продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються» [6, с. 379].

В. Адамівська визначає сутність державного регулювання економіки як: «сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу держави на розвиток суспільного способу виробництва (в т.ч. продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються» [1].

В книзі І. Михасюка та Л. Швайки «Державне регулювання економіки» подане визначення, яке найкраще узагальнює суть даного поняття: «державне регулювання економікою – це комплекс заходів держави, спрямованих на скерування суб'єктів економічної діяльності в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади й управління цілей» [5, с. 9].

В економічному розумінні державне регулювання виступає як відокремлена функція, яка здійснюється відповідним апаратом. Хоча його природа і характер обумовлені так само природою і характером власне виробництва, функція державного регулювання здійснюється через свідому організаторську діяльність державного управлінського апарату.

Економічні відносини поза цілеспрямованими діями держави вже не можуть динамічно та ефективно розвиватися в бажаному керунку. Також поява різних форм господарювання, ускладнення бюрократичних зв'язків між господарюючими суб'єктами, а також перманентна всеохоплююча

криза в країні є більш конкретними обставинами, які формують необхідність посилення цілеспрямованого впливу та регуляторної ролі держави в процесі трансформаційних змін в економіці.

Аналіз сучасної економічної літератури свідчить, що неоліберальна модель державного регулювання економіки розрахована на країни з традиціями ринкової економіки. Її головна ідея – не в створенні, а в удосконаленні ринкового середовища та формуванні умов для припливу іноземного капіталу з метою подальшої інтеграції в світове господарство та вихід на світовий ринок. Вона не зумовлює до негайних ринкових трансформацій, і для країн, які неінтегровані в міжнародний ринок індустріальних виробництв дає негативні, регресивні результати для їх стратегічних науково-технічних, економічних та агропромислових сфер.

В процесі трансформації державного регулювання сільського господарства однією із найголовніших цілей виступає планування та планове впровадження інституційних змін. Крім того для досягнення циклічних позитивних змін в сільському господарстві потрібно сформувати діючий інституційний механізм, який зможе оптимізувати виробництво, забезпечувати ефективність, адаптивність, динамічність, інноваційність в агропромисловому секторі економіки.

Взаємозв'язок державного регулювання економіки та економічної політики держави демонструє рис. 1. Згідно якого визначення напряму економічної політики держави повинно здійснюватися з одночасним аналізом результативності використання обраних методів державного регулювання економіки відповідно до її функцій. Хоча прийнято вважати, що перш ніж здійснювати свої найважливіші функції, держава формує економічну політику. Однак в сучасних умовах глобалізації ринку потрібно вміти оперативно реагувати на будь-які зміни в економіці і застосовувати ефективні методи регулювання

з боку держави з урахування мінливої економічної політики та з огляду на вимоги і потреби суспільства [1].

Механізмом державного регулювання економіки виступає система (рис. 2), яка становить багатокомпонентну структуру. Її складовими є цілі, завдання, принципи, функції, суб'єкти й об'єкти, методи та форми державного регулювання економіки, які у своїй взаємодії та взаємозв'язку обумовлюють економічну політику країни, реалізація якої сприятиме досягненню стратегічної мети та виконанню регулюючої функції держави у сфері державного управління. Відповідно до запропонованого механізму, розкривається квінтесенція державного регулювання економіки, яка виявлятиметься у забезпеченні ефективних відносин між суб'єктами та об'єктами державного регулювання, які утворюють цілісну структуру з асиметричним впливом її елементів. Результатом реалізації механізму державного регулювання економіки є формування економічної політики та її складових як інструмента реалізації державної регулюючої функції у механізмі державного управління економікою [7].

Механізм державного регулювання потрібно досліджувати як сукупність організаційних, інституціональних, економічних методів та інструментів, через використання яких виконуються взаємодоповнюючі функції для забезпечення неперервної, результативної дії країни на підвищення функціонування економіки. Розглядаючи механізми державного регулювання економіки можна умовно виділити господарський, економічний та інституційний механізми державного регулювання економіки. Господарський механізм – це взаємозв'язана і взаємообумовлена система форм, методів, законодавчих актів, а також державних органів і організацій, покликаних створювати умови для ефективного господарювання. Ефективно функціонуючий господарський механізм покликаний сприяти стабільному відтворюваль-

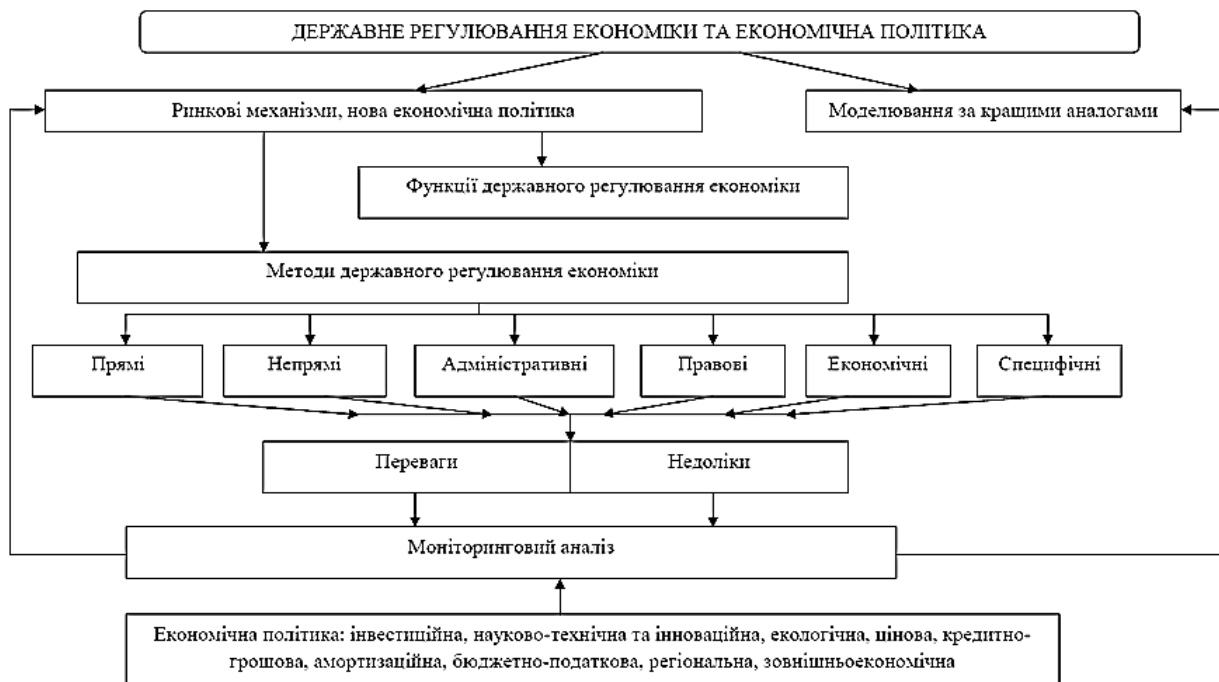

Рис. 1. Взаємозв'язок державного регулювання та економічної політики

Джерело [1]

ному процесу, як на мікро-, так і на макрорівні. В узагальненому вигляді господарський механізм включає дві взаємозв'язані підсистеми: економічний і інституційний механізм [3, ст. 48].

Економічний механізм – це механізм дії на практиці об'єктивних економічних законів, характерних для даної стадії розвитку суспільства. Він виявляється через систему соціально-економічних виробничих відносин. Це сукупність базисних відносин, які залежать від рівня розвитку продуктивних сил у суспільстві і багато в чому обумовлюють другу частину економічного механізму – інституційний механізм [2].

Інституційний механізм – це сукупність органів і організацій, законодавчих і нормативних актів, методів управління і регулювання економіки, використовуваних державою. До інституційного механізму входять організаційно-економічні і техніко-економічні виробничі відносини, тобто група надбудованих виробничих відносин. Вони обумовлюють ту економічну політику, яку здійснює держава. Залежно від характеру функціонування надбудованих виробничих відносин, інституційний механізм може стимулювати або гальмувати розвиток економіки. В умовах адміністративно-командної економічної системи не існував цілісний господарський механізм, оскільки не було бази для функціонування законів товарного виробництва, отже, не було і економічного механізму. Гігантських розмірів набув інституційний механізм в умовах економічної, політичної і соціальної монополії держави. Уся економіка була заснована на директивному, централізованому управлінні [2].

У зв'язку з тим, що сільськогосподарське виробництво має свою специфіку, то існує й особливість у механізмі ринкового регулювання розвитку цього стратегічно важливого секто-

ра економіки. При наявності багатьох позитивних моментів ринкових відносин, все ж ринковий механізм не є ідеальним, тому що йому властиві й негативні риси. Так, що стосується аграрного сектора, то ринок неспроможний забезпечити продовольчу безпеку держави, паритет цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, стимулювання експорту сільськогосподарської продукції, екологізацію сільськогосподарського виробництва, збереження та підвищення родючості землі, розвиток сільських територій. Звідси, механізм державного регулювання, спрямований на компенсацію нездатності ринку, є загальним явищем в усьому світі.

Механізм державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки доцільно розглядати як сукупність видів та способів дій суб'єкта регулювання, який ґрунтується на базових принципах та реалізації функцій, забезпечуючи за допомогою певних форм, методів і засобів ефективне функціонування системи державного регулювання для досягнення визначеної мети та розв'язання протиріч. До базових обов'язків органів державного регулювання розвитку аграрного сектора необхідно віднести такі: визначення мети, завдань та моделі розвитку, формування законодавчої бази, що регламентуватиме всі права та обов'язки, координування інтересів, стимулювання економічних процесів, моніторинг та аналіз розвитку, контроль. Особливе значення має запровадження науково обґрунтованих, об'єктивних принципів державного регулювання розвитку аграрного сектора.

Механізм державного регулювання більш ефективно може впливати на зміну сукупного попиту на агропромисловому ринку як через цінові, так і нецінові фактори. Серед нецінових факторів, від яких залежить сукупний попит

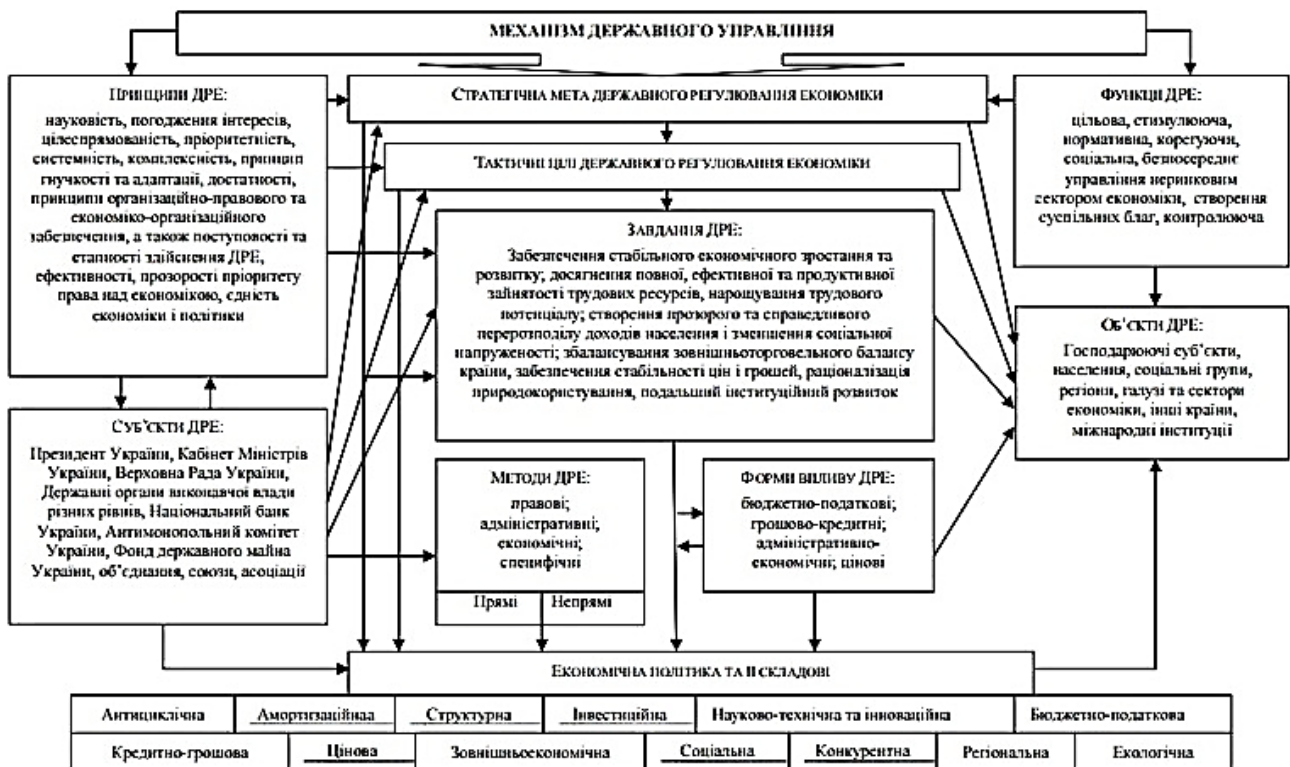

Рис. 2. Механізм державного управління

Джерело [7]

і на які, у свою чергу, можуть мати ефективний вплив державні механізми регулювання, необхідно відзначити такі: кількість покупців, розмір доходу населення, урядові соціальні витрати, очікування покупців та пропозицію грошей. Водночас, сукупну пропозицію більш ефективно формує ринковий механізм. Тут серед нецінових факторів впливу на сукупну пропозицію доцільно виділити кількість продавців, погодні умови, рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції, розмір податків і дотацій держави, а також очікування продавців. На всі ці фактори, крім погодних умов, а також розміру податків і дотацій, більш ефективно може впливати ринковий механізм регулювання розвитку аграрного сектора. Отже, можна сформулювати таку закономірність взаємодії механізмів державного і ринкового регулювання розвитку аграрного сектора: при посиленні державного механізму регулювання розвитку аграрного сектора й обмеженні ринкового зростання, сукупний попит буде випереджати зростання сукупної пропозиції, в результаті чого виникне дефіцит продукції. І навпаки, при посиленні ринкового механізму регулювання розвитку аграрного сектора і обмеженні державного зростання сукупної пропозиції буде перевищувати зростання сукупного попиту, в результаті чого виникне надлишок продукції. Звідси, досить важливою є оптимальна взаємодія між механізмом державного і ринкового регулювання, але вона повинна залежати від співвідношення попиту та пропозиції на ринку, враховуючи інтереси як виробників, так і споживачів сільськогосподарської продукції [4, ст. 83]. Система державного регулювання економіки має базуватися на принципі результативності та сталого розвитку.

Основними принципами державного регулювання розвитку аграрного сектора повинні бути такі: пріоритетність та аграрний протекціонізм;

системність і комплексність; передбачуваність та прозорість; послідовність і справедливість; зрозумілість та ефективність; екологічна доцільність. Слід зазначити, крім недоліків ринкового механізму, існують і недоліки державного механізму регулювання розвитку аграрного сектора. Вони виявляються в обмеженні економічної свободи, можуть спричиняти дефіцит товарів, породжувати бюрократизм, корупцію і волюнтаризм, а також сприяти несправедливому та неефективному розподілу ресурсів.

Трансформаційна модель переходу економіки України до ринкових відносин має носити чітко відтворювальний характер і забезпечувати стабільність реальних економічних процесів. Тобто, реформування слід проводити не заради самих реформ, а для їх здійснення за чіткими критеріями оцінки приросту економічного і соціального ефекту. Також необхідно вирішити питання забезпечення функціонування економіки України у режимі стабільного соціально-економічного розвитку на базі послідовної структурної перебудови економіки та якісного зростання.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Для збільшення ефективності державного регулювання сільського господарства потрібно розробити стратегії розвитку агропромислового сектора, забезпечити послідовність в державній політиці управління та підтримки аграрного сектора, уникаючи безсистемності, некомплексності та недалекоглядності при формуванні методів державного регулювання економіки. Слід створити чутливий та лабільний механізм державного регулювання, який зможе швидко реагувати на всі зовнішні та внутрішні фактори, при тому не обмежувати чи гальмувати процеси розвитку агропромислового сектору української економіки. Саме від ефективності державного регулювання залежить розвиток даного сектора економіки і в цілому економічний розвиток країни.

Список літератури:

1. Адамовська В. С. Механізм державного регулювання економіки та вибір напряму економічної політики в сучасних умовах господарювання / В. С. Адамовська. // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2017. – № 4. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1063>
2. Іваницький О. О. Господарський механізм у системі державного регулювання економіки / О. О. Іваницький, В. В. Косенко // Актуальні проблеми державного управління. – 2008. – № 2. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2008-2/doc/2/03.pdf>
3. Комяков О. М. Державне регулювання перехідної економіки: дис. канд. ек. наук: 08.01.01 / Комяков Олександр Михайлович – Київ, 2000. – 169 с.
4. Латинін М. А. Державне регулювання розвитку аграрного сектора економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Латинін Микола Анатолійович – Донецьк, 2007. – 448 с.
5. Михасюк І. Р. Державне регулювання економіки: [підручник] / І. Р. Михасюк, Л. А. Швайка. – Львів: «Магнолія плюс»; 2006. – 220 с.
6. Мочерний С. В. Економічна теорія: навч. посіб. / С. В. Мочерний. – 4-те вид., стереотип. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 640 с.
7. Чечіль О. Принципи та механізм державного регулювання економіки / О. Чечіль. // Науковий вісник «Демократичне врядування». – 2014. – № 13. – Режим доступу до ресурсу: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik13/fail/Chechel.pdf

Тарнавская О.Б.

Львовский национальный университет ветеринарной медицины
и биотехнологий имени С.З. Гжицького

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО СЕКТОРА

Аннотация

Проблема развития сельскохозяйственного сектора имеет принципиальное значение для экономического процветания Украины. При том, успешное решение задач результативного развития сельскохозяйственного сектора экономики Украины, увеличение его конкурентоспособности, переход к международной рыночной экономики приобретает не только государственной, но и международной значимости. Отсюда важную роль в развитии сельскохозяйственного сектора должна играть государство, проводя реформы отрасли и создавая благоприятные условия для результативного производства агропромышленной продукции. Однако, аграрные реформы на современном этапе не дают желаемого результата, не вызывают существенного увеличения масштабов и эффективности аграрного производства, рационального использования его земельного и ресурсного потенциала и, как результат, обеспечение продовольственной безопасности Украины. Проведенные изменения не сумели стимулировать устойчивое развитие сельскохозяйственных предприятий и в полной мере использовать потенциал агропромышленной сферы.

Ключевые слова: государственное регулирование, экономическая политика, механизм государственного регулирования, трансформация экономики, агропромышленный сектор, механизм государственного регулирования.

Tarnavska O.B.

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine
and Biotechnologies Lviv

PROBLEMATIC ASPECTS OF STATE REGULATION OF THE AGRO-INDUSTRIAL SECTOR

Summary

The problem of development of the agricultural sector is of fundamental importance for the economic prosperity of Ukraine. Moreover, successful solution of the tasks of the effective development of the agricultural sector of Ukraine's economy, increase of its competitiveness, transition to an international market economy acquires not only state but also international significance. Hence, a significant role in the development of the agricultural sector is to be played by the state, carrying out industry reforms and creating favorable conditions for the efficient production of agricultural products. However, agrarian reform at the present stage does not produce the desired result, does not lead to a significant increase in the scale and efficiency of agricultural production, the rational use of its land and resource potential and, as a result, the provision of food security of Ukraine. The changes failed to stimulate the sustainable development of agricultural enterprises and to fully utilize the potential of the agro-industrial sector.

Keywords: state regulation, economic policy, state regulation mechanism, economy transformation, agro-industrial sector, mechanism of state regulation.